УДК 633.34:338.43(477+100)
DOI https://doi.org/10.32782/2226-0099.2026.151.7

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СОЄВИРОБНИЦТВА В УКРАЇНІ ТА СВІТІ (ОГЛЯДОВА)

Карбівська У.М. *– д.с.-г.н., професор,*
професор кафедри лісового і аграрного менеджменту,
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника
orcid.org/0000-0002-0540-8887
Сімчук А.П. *– д.б.н., професор,*
професор кафедри біології та екології,
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника
orcid.org/0000-0002-1762-144X
Шеленко Д.І. *– д.е.н., професор,*
професор кафедри підприємництва, торгівлі та прикладної економіки,
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника
orcid.org/0000-0002-9214-7258
Григорів Я.Я. *– к.с.-г.н., доцент,*
доцент кафедри лісового і аграрного менеджменту,
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника
orcid.org/0000-0002-5892-9483
Гусак В.В. *– к.б.н., доцент,*
доцент кафедри біохімії та біотехнології,
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника
orcid.org/0000-0001-9415-9837
Новосад К.Б. *– к.с.-г.н., доцент,*
доцент кафедри ґрунтознавства,
Державний біотехнологічний університет
orcid.org/0000-0003-2043-9160

У статті представлено узагальнений аналіз сучасних тенденцій розвитку виробництва сої у світі та в Україні, визначено основні фактори, що впливають на формування обсягів виробництва, структуру посівних площ, рівень урожайності та перспективи подальшого розвитку галузі.

Встановлено, що соя залишається однією з найважливіших зернобобових культур світового землеробства завдяки високому вмісту білка й олії, універсальності використання у харчовій, кормовій та переробній промисловості, а також здатності покращувати родючість ґрунту через біологічну азотфіксацію.

Проаналізовано сучасний стан світового ринку сої, особливості виробництва у провідних країнах-експортерах, зокрема Бразилії, США та Аргентині, а також наведено сучасні тенденції зміни обсягів світового виробництва, урожайності та споживання культури. Показано, що зростання попиту на рослинний білок, розвиток біопаливної промисловості та зміни структури світового аграрного виробництва сприяють подальшому розширенню площ вирощування сої.

Особливу увагу приділено сучасному стану соєвиробництва в Україні. Проаналізовано динаміку посівних площ, урожайності та валового виробництва культури за останні роки, а також вплив економічних, кліматичних і воєнних чинників на розвиток галузі. Відзначено,

© Карбівська У.М., Сімчук А.П., Шеленко Д.І., Григорів Я.Я., Гусак В.В., Новосад К.Б., 2026
Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

що внаслідок змін клімату та трансформації структури сільськогосподарського виробництва відбувається зміщення основних площ вирощування сої із південних регіонів до Лісостепу та західної частини України. Встановлено, що найвищі показники врожайності останніми роками формуються саме у західних областях країни, що свідчить про високу адаптивність культури до відповідних ґрунтово-кліматичних умов. Розглянуто основні фактори, які впливають на економічну ефективність виробництва сої, серед яких кон'юнктура світового ринку, логістичні труднощі, зміна вартості мінеральних добрив, експортна політика держави та впровадження сучасних технологій вирощування. Наголошено, що подальший розвиток соєвиробництва в Україні потребує адаптації технологій до кліматичних змін, використання високопродуктивних сортів, удосконалення систем удобрення та ефективного управління виробничими ризиками.

Ключові слова: *соя, світовий ринок сої, урожайність, посівні площі, зернобобові культури, аграрний сектор, експорт, рослинний білок, сучасні тенденції.*

Karbivska U.M., Simchuk A.P., Shelenko D.I., Hryhoriv Ya.Ya., Husak V.V., Novosad K.B. Modern trends in the development of soybean production in Ukraine and the world

The article presents a comprehensive review of current trends in soybean production worldwide and in Ukraine, identifying the main factors influencing production volumes, cultivated areas, crop productivity, and future development prospects. Soybean remains one of the most important legume crops in global agriculture due to its high protein and oil content, wide application in the food, feed, and processing industries, as well as its ability to improve soil fertility through biological nitrogen fixation. The study analyzes the current state of the global soybean market and production characteristics in the leading producing and exporting countries, including Brazil, the United States, and Argentina. Particular attention is paid to recent changes in global soybean production, consumption, and yield levels under the influence of increasing demand for plant protein, the expansion of the biofuel industry, and structural transformations in world agriculture.

The paper also examines the current state of soybean production in Ukraine. The dynamics of cultivated areas, yield performance, and gross production over recent years are analyzed together with the influence of economic, climatic, and military factors on the development of the sector. The results indicate a gradual shift in soybean cultivation from the southern regions toward the Forest-Steppe zone and western Ukraine as a consequence of climate change and the transformation of agricultural production systems. The highest soybean yields in recent years have been recorded in the western regions of the country, demonstrating favorable soil and climatic conditions and the crop's high adaptive capacity. The study highlights the main factors determining the economic efficiency of soybean production, including global market conditions, logistical challenges, fluctuations in mineral fertilizer prices, export regulations, and the implementation of modern cultivation technologies. It is emphasized that the sustainable development of soybean production in Ukraine requires adaptation of cultivation technologies to climate change, wider use of high-yielding and stress-tolerant varieties, optimization of fertilization systems, and effective management of production risks. The findings confirm the strategic importance of soybean as a highly profitable crop that contributes to food security, sustainable agriculture, soil fertility improvement, and the development of export-oriented agricultural production.

Key words: *soybean, global soybean market, yield, cultivated area, legumes, agricultural sector, plant protein, export, sustainable agriculture.*

Постановка проблеми. За прогнозами вчених в наступних 50 років кількість населення зросте до 10,3 млрд, а площа продуктивних земель може скоротитись на третину. Для розв'язання продовольчої глобальної кризи одним із шляхів є інтенсифікація вирощування бобових культур і в першу чергу сої.

Виробництво сої забезпечує людство доступним рослинним білком як для харчування так і для тваринницької галузі. Найбільшими виробниками залишаються США, Бразилія і Аргентина [1, 17, 18].

Починаючи з 2000-х років в Україні спостерігається зміна структури посівів зернобобових, де частки гороху, квасолі та люпину зменшується і істотно зростають посіви сої.

Тому основним завданням наших досліджень було проаналізувати сучасний стан та перспективи вирощування сої в світі та в Україні.

Матеріали та методи досліджень. Під час проведення дослідження застосовано методи аналізу, узагальнення та систематизації наукової інформації. Інформаційною базою дослідження стали результати власних досліджень, офіційні матеріали державної статистики, а також довідкові та наукові літературні джерела.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Соя є однією з найбільш важливих експортно орієнтованих сільськогосподарських культур, яка протягом останніх років зберігає стабільні позиції за площами посіву та демонструє тенденцію до підвищення рівня врожайності.

Виробництво сої має вагоме значення для розвитку рослинницької галузі, оскільки ця культура сприяє забезпеченню потреб у високоякісному рослинному білку, поповненню ресурсів рослинних жирів та накопиченню біологічного азоту в ґрунті завдяки здатності до симбіотичної азотфіксації [1, 2].

Соя належить до високобілкових культур, яка має важливе агротехнічне та економічне значення: вона є цінним попередником у сівозмінах для більшості сільськогосподарських культур і водночас характеризується високою економічною ефективністю вирощування [1, 6, 8].

Розвиток світового ринку сої зазнає значних змін, зумовлених рекордно високими обсягами виробництва. За прогнозами Міжнародної ради із зерна, виробництво сої у 2025 році становило 421 млн тонн, що на 26 млн тонн більше порівняно з минулим роком. На сьогодні домінуючими виробниками сої залишаються Бразилія, з обсягом виробництва 164 млн тонн, та США, які виробляють 121 млн тонн [3, 11].

Як ми бачимо сезон 2024–2025 року визначив сою як основну бобову культуру завдяки зростаючому попиту на рослинний білок та біопаливо. Згідно з звітом Міністерства сільського господарства США (USDA) світове виробництво сої досягло рекордного рівня та становило близько 425–430 млн т (рис. 1).

Незважаючи на позитивну динаміку валового виробництва, співвідношення між провідними країнами-виробниками зазнало істотних змін, що було зумовлено впливом несприятливих кліматичних умов, геополітичних чинників і трансформацією світових аграрних ринків. В Україні під впливом економічних та воєнних факторів окремі великі аграрні підприємства були змушені скоротити площі посівів сої.

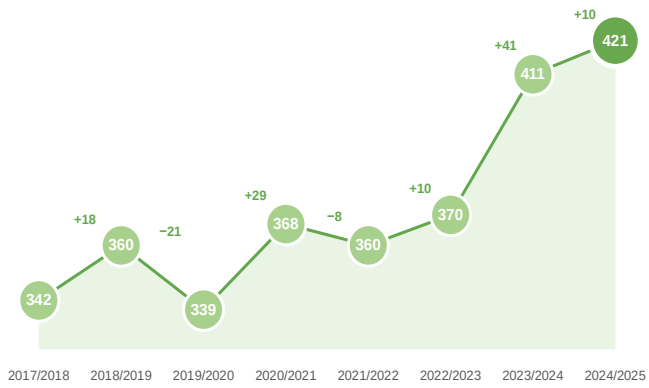

Рис. 1. Світове виробництво сої, млн т

Джерело: дані USDA

За оцінками галузевих експертів, маркетинговий сезон 2026–2027 може стати одним із найскладніших для українських експортерів сої через посилення конкуренції на світовому ринку, логістичні труднощі та високу нестабільність цін [16].

Посилення попиту на кормові білки стимулює розвиток світового ринку сої у 2025–2026 маркетинговому році світове споживання сої, за прогнозами, може досягти 430 млн т, незважаючи на очікувані високі показники врожайності. Водночас пропозиція сої на світовому ринку залишається обмеженою, а темпи зростання споживання значно випереджають темпи збільшення виробництва.

Станом на 2025 рік спостерігається така ситуація серед провідних країн-виробників сої. У США виробництво становить близько 116 млн т, що на 3 % менше порівняно з попереднім сезоном. Бразилія залишається одним із головних світових виробників, де площа посівів сої сягає близько 47 млн га, а валовий збір становить приблизно 177 млн т. В Аргентині виробництво сої скоротилося до 48,5 млн т.

Світова врожайність сої коливається в межах 2,7–3,5 т/га і залежить від ґрунтово-кліматичних умов регіону та розвитку агротехнологій. Світовим лідером за урожайністю залишається Бразилія, де середня урожайність коливається в межах 3,5–3,7 т/га. В Сполучених Штатах урожайність нижча і знаходиться в межах від 2,8 до 3,4 т/га. Серед європейських країн найвища урожайність фіксується в Сербії та Австрії 3,0–3,2 т/га, в Україні середня урожайність коливається близько 3,0 т/га. Однак в окремих регіонах вона може сягати 4,5 т/га [13].

Таким чином, лідером світового виробництва та експорту сої залишається Бразилія, яка забезпечує значну частку світових поставок і прогнозовано експортує близько 113 млн т сої.

Соя раніше не належала до найпоширеніших традиційних сільськогосподарських культур України. Станом на 2010 рік посівні площі сої в Україні не перевищували 1 млн гектарів. Уже через десять років вони зросли майже вдвічі – до близько 2 млн гектарів. Період з 2023 по 2025 рік можна охарактеризувати як «соєвий бум», що був зумовлений стрімким зростанням посівних площ і підвищенням урожайності [2,7].

Кліматичні зміни, що відбуваються як у глобальному, так і в регіональному масштабі, суттєво вплинули на територіальне розміщення посівів сої в Україні. Зокрема, скоротилися площі її вирощування в степовій зоні, тоді як у Лісостепу та на Поліссі вони значно збільшилися. Особливо помітним є розширення посівів у регіонах, де раніше ця культура майже не вирощувалася [12–14].

Водночас природно-кліматичні умови окремих північних областей залишаються недостатньо сприятливими для ефективного вирощування сої.

Протягом останніх десяти років основне виробництво сої було зосереджене в центральній частині країни, насамперед у Полтавській, Кіровоградській, Вінницькій та Київській областях. Однак останнім часом спостерігається зростання ролі західних регіонів, зокрема Хмельницької та Тернопільської областей, які демонструють стабільне нарощування площ під цією культурою.

У 2023 році площі посівів сої в Україні істотно збільшилися порівняно з попереднім роком – з 1,5 до 1,78 млн гектарів (рис. 2). Однією з головних причин такого зростання стало різке подорожчання азотних добрив та їх обмежена доступність. У зв'язку з цим значна кількість агровиробників скоротила посіви кукурудзи, яка характеризується високою потребою в азотному живленні, і переорієнтувалася на вирощування сої [4, 5].

За рівнем урожайності у 2022 році провідні позиції займали Полтавська область, де було отримано близько 3,0 т/га, а також Хмельницька і Тернопільська області із середньою врожайністю 2,9 т/га.

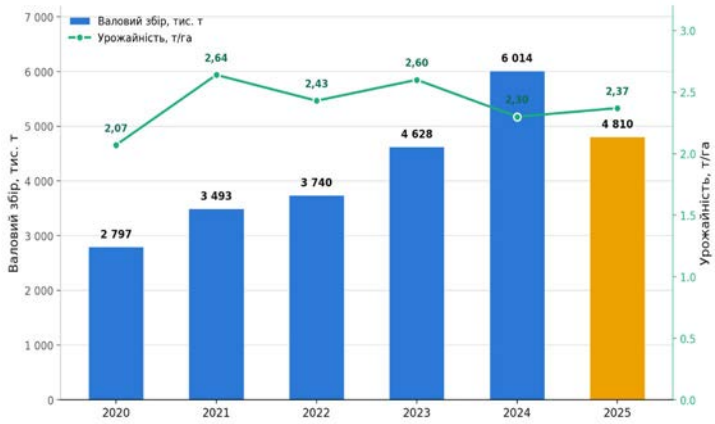

Рис. 2. Валовий збір та урожайність сої в Україні

Найвищі показники врожайності у 2024 році зафіксовано в Івано-Франківській області – 3,32 т/га (у 2023 році – 3,37 т/га), Тернопільській області – 3,08 т/га (проти 3,01 т/га у 2023 році) та Львівській області – 3,05 т/га (у 2023 році – 3,17 т/га).

Крім того, врожайність понад 3,0 т/га отримано ще в трьох областях: Волинській – 3,04 т/га, Рівненській – 3,01 т/га та Хмельницькій – 3,00 т/га.

Найнижчі показники врожайності сої у 2024 році зафіксовано в Миколаївській області – 1,00 т/га (у 2023 році – 1,47 т/га), Запорізькій області – 0,81 т/га (проти 2,01 т/га у 2023 році) та Донецькій області – 0,80 т/га (дані за 2023 рік відсутні).

Низький рівень урожайності в цих регіонах зумовлений насамперед веденням бойових дій, близькістю до лінії фронту та несприятливими погодно-кліматичними умовами, які негативно вплинули на формування врожаю сої [9, 15].

Зміна географії вирощування сої свідчить про необхідність адаптації технологій виробництва до сучасних кліматичних умов. У низці регіонів успішне вирощування культури дедалі більше залежить від достатнього рівня вологозабезпечення та можливостей штучного зрошення. Використання адаптованих сортів і сучасних технологій вирощування дає змогу мінімізувати виробничі ризики, підвищити стабільність урожаю та зробити сою більш економічно привабливою культурою для сільськогосподарських підприємств [8].

Розвиток ринку сої був досить послідовним завдяки привабливим цінам для агровиробників і розвитку технологій вирощування. Посівні площі постійно збільшувалися та досягли піку у 2024 році. Проте слід зазначити, що значна частка виробників, які вирощували сою у 2024 році й не мали достатнього практичного досвіду, не отримали бажаної врожайності та прибутку, тому вивели цю культуру із сівозміни у 2025 році. Ще одним фактором, який призвів до скорочення посівних площ, стало запровадження експортного мита на соєві боби у розмірі 10 %, що також позначилося на площах посіву сої у 2026 році.

Висновки. Проведені дослідження засвідчили, що соя є стратегічно важливою культурою світового аграрного виробництва, оскільки забезпечує отримання високоякісного рослинного білка та олії, які мають значне продовольче значення. Її універсальність, цінний хімічний склад продукції та здатність задовольняти потреби харчової й переробної промисловості визначають постійне зростання попиту на цю культуру.

Висока економічна привабливість сої проявляється у конкурентоспроможності виробництва, невисокій собівартості білка та стабільному ринковому попиті. Це сприяє розширенню її вирощування в різних ґрунтово-кліматичних умовах. Для України ця культура набуває все більшого значення завдяки її ролі у структурі посівних площ, покращенню родючості ґрунтів як попередника та можливості ефективного використання в сучасних системах землеробства.

Збільшення площ під соєю в окремих регіонах України, зокрема в західному регіоні, свідчить про адаптацію культури до нових виробничих умов та відповідність її біологічних вимог природно-кліматичним особливостям територій вирощування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Заболотний Г. М. та ін. Агробіологічні основи вирощування сої та шляхи максимальної реалізації її продуктивності : монографія. Вінниця : ФОП Корзун Д. Ю., 2020. 276 с.

2. Гаврик С., Мельник В., Жовтун М. Особливості формування висоти рослин сортів сої різних груп стиглості. *Наукові доповіді НУБіП України*. 2024. № 3 (109). https://doi.org/10.31548/dopovidi.3(109).2024.025

3. Глобальний і внутрішній ринки сої. AgroBusiness : вебсайт. URL: https://agro-business.com.ua/agro/ekonomichnyi-hektar/item/25235-hlobalnyi-i-vnutrishnii-rynky-soi.html (дата звернення: 18.09.2023).

4. Глупак З. І. Оптимізація густоти стояння рослин сої залежно від групи стиглості сорту для умов Північно-Східної частини Лісостепу України. *Вісник Уманського національного університету садівництва.* 2020. № 2. 23–25. https://doi.org/10.31395/2310-0478-2020-2-23-25

5. Діянова А. О., Кулик М. І. Формування урожайності сої залежно від сортового складу та умов вирощування. *Аграрні інновації*. 2025. Вип. 30. 197–203. https://doi.org/10.32848/agrar.innov.2025.30.28

6. Забарна Т. А., Черешнюк В. В. Агроекологічні аспекти вирощування сої (Glycine max L.) в Україні. *Агроекологічний журнал*. 2024. № 1. 108–116. https://doi.org/10.33730/2077-4893.1.2024.299945

7. Коробко А. А. Динаміка виробництва сої в Україні та світі. *Збалансоване природокористування*. 2021. Т. 4, № 4. 126–134. https://doi.org/10.33730/ 23104678. 4.2021.253098

8. Купрєєва С. Соя – перспективи найближчі та далекі. УкрАгроКонсалт : вебсайт. 2023. URL: https://ukragroconsult.com/news/soya-perspektyvy-najblyzhchi-ta-daleki/ (дата звернення: 18.09.2023).

9. Мащенко Ю. В., Соколовська І. М., Ткач А. Ф. Продуктивність сої залежно від її частки в сівозміні та системи удобрення в умовах Північного Степу. *Подільський вісник: сільське господарство, техніка, економіка.* 2023. 1 (38). 26–32. https://doi.org/10.37406/2706-9052-2023-1.4

10. Мізерник Д. В.Сучасний стан та перспективи вирощування сої в Україні. *Передгірне та гірське землеробство і тваринництво*. 2024. Т. 76, № 1. 36–47. DOI: 10.32636/01308521.2024(76)1-4.

11. Огляд українського ринку сої – 2022/23. ShareUAPotential : вебсайт. URL: http://shareuapotential.com/ru/BE/ukrainian-soya-2023.html (дата звернення: 18.09.2023).

12. Сидякіна О. В., Іванів М. О. Продуктивність сортів сої різних груп стиглості залежно від густоти посіву за умов краплинного зрошення на півдні України. *Наукові горизонти*. 2023. Т. 26, № 11. 100–110. https://doi.org/ 10.48077/scihor11.2023.100

13. Собко М. Г., Бутенко А. О., Данильченко О. М. Агроекологічна адаптивність та придатність вирощування сої сортів різних груп стиглості. *Меліорація, землеробство, рослинництво*. 2021. № 75. 89–95. https://doi.org/10.32848/0135-2369.2021.75.17

14. Чорнолата Л. Кормова цінність протеїну та жиру насіння сої. Сучасне тваринництво : вебсайт. 2018. URL: https://agro-business.com.ua/agro/suchasne-tvarynnytstvo/item/11332-kormova-tsinnist-proteinu-ta-zhyru-nasinnia-soi.html (дата звернення: 18.09.2023).

15. Legume Technology. Soya. URL: https://legumetechnology.co.uk/crop-type/soya (Last accessed: 18.09.2023).

16. USDA. Oilseeds: World Markets and Trade. Washington, DC : United States Department of Agriculture, 2026. May. (Last accessed: 18.09.2023).

17. Grigorchuk N. F. Ispolzovanie soi v voprose sovershenstvovaniya strukturyi posevnyih ploschadey. Feed and Feed Production. Vinnytsia, 2011. Vol. 69. P. 162–166.

18. Kirilesko O. L., Movchan K. I. Formuvannia vrozhainosti zernobobovykh kultur v umovakh Zakhidnoho Lisostepu Ukrainy. Feed and Feed Production. Vinnytsia, 2016. Vol. 82. P. 127–132. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/kik_2016_82_24

Дата першого надходження статті до видання: 20.07.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 19.10.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 13.11.2026